

Samuli Toiviainen

Karttakepin ja viivoittimen tie

Romaani oppimisen ja kasvamisen risukosta

Karttakepin ja viivoittimen tie

Kiitokset:

Muutaman oululaisen koulun opettajille ja entisille oppilaille
Kemijärven Yhteislyseon entisille oppilaille ja entiselle rehtorille
Terijoen Yhteislyseon entisille oppilaille

Samuli Toiviainen

Karttakepin ja viivoittimen tie

Romaani oppimisen ja kasvamisen risukosta

(k 16)

© 2015 Samuli Toiviainen

Päälllys ja taitto: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-286-296-9

Sisältö

AIVAN ALUKSI	7
ALKAA	9
ALKAA TAPAHTUA	11
PÄÄSEE VAUHTIIN	16
PAHA PÄIVÄ	23
PAHA PÄIVÄ TAAS	25
ERÄRETKIKURSSI	28
VALPPAITA OPPILAITA	32
JA NIIDEN VANHEMPIA	39
KOKEITA	43
KAUNEUS EI KATOJA	49
JOKAPÄIVÄINEN LEIPÄMME	52
ARMORIKAS VAPPUATERIA	56
MAANTIEDON TUNTI	59
ONNEN PALASIA	61
UUSIA RIIVIÖITÄ	67
KOULUTUSTA	72
KOHTAAMISIA	76
MUHISEMISTA	80

ERIKOINEN PÄIVÄ	82
MATKAILUA	88
TIETEELLISTÄ KOULUTUSTA	112
OPINTO-OHJAUSTA	118
TYÖKAVEREITA	120
TAPAAMINEN	125
LISÄÄ KOULUTUSTA	129
EI KOULUTUSTA	132
ILOJA JA SURUJA	135
ISOA MATKAILUA	144
LOPULLINEN TUHO?	169
YHÄ MATKALLA	177

AIVAN ALUKSI

Möläytin kerran tunnilla jonkin vauhdikkaan tunnin tai matkan jälkeen, että kirjoitan vielä joskus kirjan elämästä teidän kanssa - jos Luoja suo.

”Joo! Kirjoita!” kuului aika monesta suusta, ja muutama ilmoittautui jo sen ostajaksikin.

Kerroin sen heti opettajien huoneessa kahvitaually.

Tasan sama reaktio sielläkin.

Ei tästä sellainen tullut, kuin olin ensin ajatellut tai olitte toivoneet. Karkasi käsistä. Tämä on sekoitus itälappia ja nuorisokieltä, joten ei kannata kaunosielujenkaan paljon kulmiaan kurtistella. Mutta ittepäähän tahoitte!

Halusin kertoa totuuden, mutta eihän siitä mitään tule ellei sepittele, tyylittele ja kuvittele. Siis kaikki on pelkkää kuvittelua, mutta on saattanut tapahtua jollekin joskus jossakin. Itälappilaiseen tapaan ”son taivahan tosi”. Silloin tietää, että se on huuhaata. Paikoin olen kaunistellut ja vielä enemmän olen jättänyt kertomatta, ja oppilaat kertoivat loput.

Jos tämän varoituksenkin jälkeen vielä olette rohkea ja uskallatte jatkaa, niin kääntäkää sivua.

”Kokemuksesi ei anna sinun olla hiljaa”

Pirtelö syyskuussa 2013

ALKAA

Puhelin pärähti soimaan! Kuulin sen ulos autotallin edustalle, jossa puuhasin jotakin harava kädessä. Nyt tuli kiire, koska elettiin lankapuhelimen aikaa ja olin tavallinen asuntovelkainen työtön moninkertainen isä keskellä Suurta Lamaa. Minä tiesin sen! Nyt tuli tärkeä puhelu. Moni pitää tätä taikauskona, mutta olen kokenut tällaisen etiäisen monta kertaa ennenkin. Hengästyneenä kaappasin luurin multaisiin käsiini ja sanoin nimeni.

– Täällä puhuu Rämäkylän yläasteen rehtori. Tarvittaisiin pätevä biologian ja maantiedon opettaja vähän pitempiaikaiseksi sijaiseksi.

– Tässä olisi, milloin pitää tulla!

– Tunnit alkaa puoli yhdeksältä, mutta hyvä olisi tulla viimeistään huomenaamuna.

Vilkaisin kelloa, se oli viisi yli kahdeksan.

– Minä tulen heti!

Kaappasin jonkun salkkuraukan käteeni ja painuin autolle. Sillä ei oltu ajettu muutamaan päivään. Vähän pelotti. Ladovits vaati tapansa mukaan pitkän startin bulgarialaisesta akustaan, mutta päästi kohta nokiset paukut pakoputkesta ja niin alkoi jakopään ketju iloisen räplätyksen.

Lyhyellä matkalla vilisi jo mielessä monenlaista lähihistoriaa. Perämerenmaan koulutoimen johtaja sanoi siellä käydessäni suoraan, että jos nuorempi saadaan, niin se otetaan. Se kyllä silloin kyrsi, mutta jälkeenpäin olen ollut siitä hyvin kiitollinen. Siikalatvan koulutoimen johtaja puolestaan epäili, ettei tuollainen joka ei jo nuorena ole aloittanut opettajana saisi kuria yläasteella. Tästäkin lausumasta olen sittemmin ollut kiitollinen. – Ihmettelin myöhemmin, että kyllä sitä on joskus ollut vähään tyytyväinen, kun ei päässyt noin hyviin paikkoihin.

Nyt mentiin jo Oulujoen sillalla ja mittari näytti yli sataa-
kahtakymppiä kun seisoin Ladovitsin kaasupolkimella. Mooto-
tori papatti lujaa. Käännyin Ruiskaunokkitielle ja sanoin itsel-
leni, että nyt, yritä edes näyttää kunnolliselta, ja niin käännyn
hitaasti koulun pihaan. Pysäköin, otin salkun ja seisoin muu-
taman sekunnin paikallani. En tiennyt mihin aloin, mutta ei
siitä onneksi mitään tiennyt. Kävelin rauhallisesti sisälle naama
perusasennossa ja soitin rehtorin ovikelloa. Vihreä syttyi, as-
tuin sisään. Puristin rehtorin kättä. Hän sanoi että ei siellä
mitään ohjeita ole, mutta jokaisessa luokassa on joku oppilas,
joka tietää kyllä että missä mennään.

Kello oli kahta minuuttia vailla.

Painuin luokkaan.

Elämäni mielenkiintoisin aikakausi työmaailmassa alkoi.

ALKAA TAPAHTUA

Ensimmäisenä päivänä opin jo yhden asian. Älä ole kohtelias! Tähänastisessa elämässäni olin tehnyt töitä vain aikuisten kanssa, ellei mukaan lasketa omaa koulu- ja opiskeluaikaa. Ja aikuismaailmassahan kohteliaisuudella ja palveluhenkisyydellä on tietty arvonsa. Riiviöt kuitenkin tulkitsevat nämä ominaisuudet heikkoudeksi ja pehmoiluksi, joka pitää heti hyödyntää ilotulituksen aikaansaamiseksi. Yritin vielä seuraavanakin päivänä samaa linjaa siinä luulossa, että nyt vain sattui joku hankalampi luokka, mutta tulos oli sama. Viimeisen tunnin päätteeksi huomasin istuvani lähes tunnin pöydän ääressä molemmat kädet poskella ja katse kaukaisuuteen säädettyinä miettien vain, että tämä päivä oli siis tällainen.

Olin siis kokemattomuuttani tuhlannut pari arvokasta päivää ja pilannut monta seuraavaa! Nyt alkoi takaisinvedon sisuksia raastava ja polttavia mahahappoja erittävä raskas tie. Se vaati paljon tuskanhikeä, kipeytyneitä kitarisoja sekä suurta valppautta, joka ei saanut hetkeksikään herpaantua. Jo aikaisemmin oppimani sanataide sai jälleen hyödyllistä käyttöä, mutta yksinkertaisemmin ja kovemmin sanoin. Oli siis alettava pahaksi. Jossakin yhteydessä olen kuullut tai lukenut, en muista missä, että vain tarpeeksi julmaa kuunnellaan. Tuntui pahalta, mutta elämä on sellaista. Turhia haavekuvia ei kannata kuljettaa repussa. Nykyisin iltapäivälehdet saisivat siitä meheviä lööppejä, että opettaja sanoi niin ja näin, ja löytäisin itseni pian käräjiltä.

Riiviöt eivät voineet olla huomaamatta muuttunutta linjaa. Kuulin kun Terhikki kuiskasi Hennalle, että se on tullut hulluksi. Olin hyvilläni kun huomasivat.

Iltaisin tuhersin ruutupaperille lyijykynällä seuraavan päivän tunnit – joskus jopa minuuttien tarkkuudella. Olin oppinut

aikaisemmista töistäni, että aamujutut menee hyvin kun ne on etukäteen ajateltu ja vielä muistilapulle kirjoitettu – vaikkei sitä lappua vilkaisisikaan. Riitti kun se oli pöydällä edessäni. Myös yläni oli parempi, kun tiesi, että seuraava päivä on hallussa.

Yhtäkkiä rehtori tuli koputtamatta luokkaan. Olin juuri saanut hankalimman ysiluokan tekemään jotakin karttajuttua. Ne tuheresi hiirenhiljaa. Itse istuin vihdoinkin rennosti taakse nojaten – en onneksi kuitenkaan jalat kenkineen pöydällä, kuten olin virastossa joskus nähnyt tehtävän. Rehtori pyysi anteeksi, ja sanoi ettei tiennyt täällä olevan tunnin. Tuli vain katsomaan, että toimiiko ilmastointilaitte. Sanoin että taitaa se toimia.

Lähti pois.

Oppilaat vilkuilivat toisiaan ja supattelivat jotakin ja jatkoivat sitten töitään.

Päivät ja viikot kuluivat. Seuraavana lensi roskakoriin pedakokiikka, jota myös kasvatustieteeksi sanotaan. Norssin tunteilla kyllä oppi paljon eri vaihtoehtoja, miten oppitunteja voisi tehdä. Se oli suorastaan mielenkiintoista ja hyödyllistä. Ditaktiikka sen sijaan ei mennyt päähäni millään. Siinä oli erilaisia laatikoita, nuolia ja viivoja, jotka esittivät jotain oppimisprosesseja. Ajattelin kauniisti, että minulta puuttuu aivoista jokin reseptori tämän ymmärtämiseksi. Pelkäsin tulevaa tenttiä. Siihen piti lukea yhdeksän tai yksitoista kirjaa, en enää muista kumpi. Opiskelukaverini, joka hänkin oli jo ehtinyt maailmalla ryvettyä, neuvoi muistelevaan pelaamaamme hevonnaskabingoa ja suositti siinä esiintyvien sanojen runsasta käyttöä, ja kirjoittamaan mahdollisimman pitkästi.

Myöhemmin opin, että kasvatustiede on suljettu tiede, joka ei hyväksy muiden tieteiden saavutuksia. Siis esimerkiksi sitä, että ihminen on luonnontieteellinen olio muiden eläinten ja kasvien tapaan, ja siten luonnonlakien alainen. Enemminkin

se näytti olevan senhetkisen muodin mukainen oikeassa oleva mielipidekokoelma, joka kiertää kehää palaten 30 vuoden syklissä alkupisteeseensä. Tämä käytännön kouluelämä on jotain muuta. Aloin kallistua tunnetun oululaisen psykoanalyytikon kannalle ihmisen ja koiran kasvatuksesta.

Näissä mietteissä jatkoin palvelusta sisävalvonnassa. Havaitsin hyväksi laahustaa hitaasti eteenpäin ikävystyneen näköisenä, katse yläviistoon suunnattuna ja ulkoavaruuteen tarkennettuna. Silloin kuuli ja näki enemmän ja oppilaat olivat rauhallisempia ja vapautuneempia kuin jos kokisivat olevansa jatkuvan kyttäyksen alaisina.

Ysiluokkalaiset Tomppa ja Saku puhuivat minusta rappujen takana. Ehdin vain kuulla toisen sanovan, että se nyt on kuitenkin ainakin yksi parhaista. Huomattuaan minut ne hiljenivät, olivat hyvin varautuneen näköisiä ja seurasivat katseellaan kävellessäni hitaasti kohti opehuoneen ovea. Livahdin sisään kahville. Pannussa oli enää mustat jämat.

Hiljaisena hetkenä yritin taas muistella omaa elämäni kasiluokkalaisena – silloisella oppikoulun neljännellä 1960-luvun alkupuolella. Annoin katseen kiertää luokassa. Muistin, että se oli nuoruuden hankalimpia aikoja – koko elämä oli eksyksissä. Kuvittelin itseni ja kaverini istumaan tuonne muiden riiviöiden sekaan. Hymähdin itsekseni lastenlääkäreiden suosimalle hokemalle, että kyllä nykyajan nuori on fiksumpi ja viisaampi kuin vanhempansa ja osaa kyllä päättää asioistaan itse. Muodissa oli myös hokema, että ole lapsesi kaveri. Jopa äänioikeusikärajaa jotkut ”nykyaikaiset” aikuiset ovat valmiit vielä laskemaan.

Tomppa kysyi yhtenä aamuna, että mikä on liperaali. Selitin, ja kysyin vasta sitten että miten niin.

– No kun isä sanoi vanhempainillan jälkeen äitille, että onneksi se uusi luokanvalvoja ei ole nykyaikainen eikä liperaali.

Olin tyytyväinen Tompan isän lausuntoon.

Sanoin puoliääneen että ei! Pään sisällä kaikki on samanaista eikä ihminen ole mihinkään muuttunut ainakaan omasta lapsuudestani. Tuskin edes ihmiskunnan kirjoitetun historian aikana. Eikä varmaan sitä ennenkään. Etupenkiläiset vilkaisuivat minua ja jatkoivat töitään.

Ettei sanat jäisi tyhjiksi, olin joutunut antamaan jollekin jälki-istuntoa. Tai muuten vain julmistelemaan. Tiina rohkaisui ja kysyi tunnin loppupuolella, onko opettaja itse saanut joskus jälki-istuntoa.

– Joo!

– Miksi?

– Olimme kai vielä alaluokkalaisia, kun joku sai päähänsä joulukuun alkupuolella kolmenkymmenen asteen pakkasella, että työnnetään ulkokuuressa kusiloori lunta täyteen ja pissataan se keltaiseksi. Se tietysti jäättyi heti umpeen. Tästä älynväläyksestä johtuen me saimme sitten hakata iltapimeällä looria auki rautakangella ja lapiolla ja hakea keittiöstä sangolla kuumaa vettä viimeistelläksemme työmme. Nykyisin sanottaisiin, että keittäjä oli oheiskasvattaja. Sanoi, että kai pojat muistaa tämän ja naureskeli. Kannoimme vettä korvat punaisina, jos olisi karvalakin alta näkynyt. Lisäksi tietysti istuimme lauantai-iltana asiaan kuuluvan jälki-istunnon.

Ensin kuului vaimeita naurun purskahduksia. Sitten se ylti hohotukseksi. Onneksi tunti loppui. Varoitin tekemästä samaa, ja varmemmaksi vakuudeksi keräytin pyyhekumin kappaleet, sinitarrapallot ja kynänteroittimen roskat lattialta ennen kuin pääsivät kotiin.

Jollakin toisella luokalla Kake ja Tatu olivat piirtäneet tunnilla pulpettiin tuhmia kuvia. Toin rehtorin katsomaan. Seuraavana aamuna pojat joutuivat kantamaan pulpettinsa kaikkien käytävien kautta alas siivoojien komeroon koko koulun katseiden

alla ja nuolemaan ne naama punoittaen pesuaineilla puhtaaksi. Ryhdikäs temppu rehtorilta. Moni ei uskaltaisi.

Tätä opetusta tehostaakseni kerroin heti seuraavalla tunnilla seiskoille, miksi en pidä tällaisista piirroksista:

Monen viikon pakkasjakson jälkeen kansakouluajanani tuli lauha ilma. Teimme lumiukon pihalle. Sen valmistuttua Reiska sanoi, että tehdään sille SE! Me teimme.

Tuskin SE oli valmis kun puhkesimme muhkeaan naurunremakkaan, sillä sellaista ei oltu ennen koulumme pihalla nähty, ainakaan meidän aikana. Nauru loppui kuin veitsellä leikaten nähdessämme yläluokan opettaja Arviitin tuiman katseen ikkunassa. Jouduimme tuhoamaan hienon kuvataideteoksemme, ja seuraava lauantai-ilta venähti taas pari tuntia pitemmäksi.

Ehkä tästä syystä olen aina poistattanut Tom Suomalainen -tyyppiset piirrokset. Jokunen kopio toki lojuu arkistossani.

Työmaa läheni loppuaan ja syyslomaviikko läheni. Seiskat tevivät vesieläinjuttua. Isompi Pekka teki saukkoa työparinsa kanssa, mutta ei se näyttänyt edistyvän – tuijotti vain minua.

– Onko Pekalla jotakin kysyttävää saukosta?

– Minä vain sitä, että etkö sinä tulekaan enää loman jälkeen opettajaksi?

– En, teille tulee alkuperäinen ope takaisin.

Syntyi levottomuutta. Ne kuhisivat jotakin. Aika oli sopiva. Kello oli puolta minuuttia vaille tunnin loppu, kun sanoin, että lähdetään kotiin, minulla on ainakin jo nälkä. Ne pakkasivat hitaasti reppujaan. Terhikki, se jolle olin antanut edellisellä viikolla jälki-istuntoa, sanoi mennessään Hei ja Hyvää Lomaa! Sen jälkeen kaikki muutkin sanoivat.

Minulla oli samanlainen tunne kuin lapsena, kun kylällä puhuttiin toukokuussa, että Kemijoen jäät ovat jo liikahtaneet!

PÄÄSEE VAUHTIIN

Olin jo aikaisemmin opetellut, miltä tuntuu kirjoittaa kolmen viikon välein viisitoista kertaa peräkkäin että työtön. Ja varoa samalla ettei tuo kurja sana lipsahda lauantain tai sunnuntain kohdalle. Muuten syytetään, että yrittää huiputtaa työttömyysviranomaisia. Se oli tiukkaa ja hymytöntä porukkaa, eikä ne mitään entisen nimensä mukaista työtä välittäneet, vaan koko laitos oli ainakin siihen aikaan pelkkä korvauksenjakoautomaatti.

Työ piti hommata itse.

Tuskin ehdin aloittaa työttömän ammattia uudelleen, kun Ylä-Pottulan rehtori soitti. Käski tulla sinne heti. Ladovits sai taas hanaa. Sain kuulla pian aukeamassa olevasta paikasta, johon ei ole vielä valittu ketään ja että hänen pitää haastatella vielä monia ehdokkaita. Se oli selvästi kuullut minusta jotenkin, mutta en tiennyt mitä. Eikä nyt ollut kysymysten paikka. Rehtori käski mennä seuraavana lauantaina johonkin opetussuunnitelmaseminaariin. Vaikka olisi ollut juhlakonsertin jälkeinen silliaamiainen. Se sai nyt jäädä. Vaistosin, että tämä käsky merkitsi vain yhtä asiaa. Samalla kyllä vähän pelkäsin, koska olin kyllä tenttinyt tuon nimisen luennon ja kirjan, en muistanut tai ymmärtänyt siitä mitään.

Mutta nyt ei ollut miettimisen aika, vaan piti mennä vain eteenpäin. Hymyilin jo sisäänpäin, sillä nyt toteutuu kurjanakin laman aikana mielessä käynyt ajatus, että tulen vielä työmarkkinoille, en kyökin ovesta kepeillä nilkuttaen vaan paraatiovesta pää pystyssä ja selkä suorana.

Eräänä päivänä sitten huomasin taas seisovani koulun käytävällä paljon maailmaa nähnyt salkku kädessäni.

Kelpaa siinä hapankorpun olla kun on hunajaa molemmin puolin.

Kirjoittaja on v. 1947 syntynyt kulttuuritaustaltaan karjalais-lappilainen fil.maist. joka viimeiset parikymmentä vuotta on toiminut biologian, maantieteen ja terveystiedon opettajana. Ei ole aikaisemmin kirjoittanut - mitä nyt joitakin puheita ja pöytälaatikkojuttuja. Eikä kirjoittaisi nytkään, muttaku...

“Jäätyäni joutomieheksi pälkähti mieleeni kirjan teko kokeuksistani. Jotta sille ei kävisi kuten Sibeliuksen kahdeksannelle, kerroin aikomuksestani muutamalle entiselle oppilaalleni ja parille aikuiselle, että olisi joku piiska takana. Ne suorastaan yllyttivät.

Liki 20 v. sitten kertoessani ala-asteella opettavalle pariskunnalle olevani töissä yläasteella, sain vastaan myötätuntoisen ja kärsivän katseen sekä kysymyksen: Eikö se ole aivan kauheaa?”

Mutta eipä nyt enempää, lukekaa itse, onko se sitä!
Aikamoinen seikkailu se kyllä on.

www.bod.fi

ISBN-13: 978-952-286-296-9

